

НАУКОВІ ПРАЦІ

**КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА**

**ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ
ВИПУСК 29**

Том 2

Кам'янець-Подільський
"Аксиома"
2012

Список літератури

1. Анипкина Л. Н. Оценочные высказывания в прагматическом аспекте / Л. Н. Анипкина // Филологические науки. – 2000. – № 2. – С. 58–65.
2. Безугла Л. Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі / Л. Р. Безугла. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. – 332 с.
3. Безугла Л. Р. Когнітивно-прагматичні характеристики імпліцитних смислів у німецькомовному дискурсі : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.04 / Безугла Лілія Ростиславівна. – Х., 2008. – 570 с.
4. Буренко Т. М. Когнітивно-прагматичні характеристики мовленнєвого акту вибачення в англійському дискурсі XVI–XXI століть : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / Т. М. Буренко. – Х., 2008. – 20 с.
5. Вежбицка А. Речевые акты. / А. Вежбицка // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1985. – Вып. 16. – С. 251–275.
6. Гриценко М. І. Дискурсивні властивості директивних модальних часток сучасної німецької мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / М. І. Гриценко. – Харків, 2009. – 20 с.
7. Дейк Т. А. ван. Вопросы прагматики текста / Т. ван Дейк // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1978. – Вып. 8. – С. 259–336.
8. Добрушина Н. Р. Грамматические формы и конструкции со значением опасения и предостережения / Н. Р. Добрушина // Вопросы языкознания. – 2006. – № 2. – С. 28–67.
9. Карабан В. И. Сложные речевые единицы: прагматика английских асиндетических полипредикативных образований / В. И. Карабан. – К. : Вища школа, 1989. – 131 с.
10. Клименко Ю. В. Метамови опису комунікативного акту попередження / Ю. В. Клименко // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – 2006. – № 741. – С. 90–92.
11. Конрад Р. Вопросительные предложения как косвенные речевые акты / Р. Конрад // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1985. – Вып. 16. – С. 349–383.
12. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке. Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е. С. Кубрякова. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 549 с.
13. Можейко О. О. Засоби вираження мовленнєвого акту погрози в англійському діалогічному дискурсі / О. О. Можейко // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – 2011. – Вип. 972. – С. 69–73.
14. Мясоедова С. В. Категорія спонування і її вираження в непрямих висловленнях сучасної української мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / С. В. Мясоедова. – Х., 2001. – 19 с.
15. Сусов И. П. Лингвистическая прагматика / И. П. Сусов. – Винница : Нова Книга, 2009. – 272 с.
16. Шевченко И. С. Гибридная природа извинения: когнитивно-прагматический анализ / И. С. Шевченко // Жанры речи : сб. научн. статей. – Саратов : Изд. Центр „Наука”, 2009. – Вып. 6. Жанры и язык. – С. 329–337.
17. Katz J. J. Propositional Structure and Illocutionary Force. A study of the Contribution of Sentence Meaning to Speech Acts / J. J. Katz. – N.Y. : Crowell, 1977. – 249 p.
18. Pérez Hernández L. Illokution and cognition: A Constructional Approach / L. Pérez Hernández. – Universidad de la Rioja : Servicio de Publicaciones, 2001. – 366 p.
19. Searle J. R. Speech Acts / J. R. Searle. – 27th printing. – Cambridge : Cambridge Univ. Press, 2005. – 203 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Bauersima I. FILM / Igor Bauersima, Réjane Desvignes // Theater, Theater : Aktuelle Stücke 13. – Fr./M. : Fischer, 2003. – S. 7–95.
2. Kästner E. Emil und die Detektive / E. Kästner. – Hamburg : Dressler, Zürich : Atrium, 1995. – 171 S.

О.М. Белих, О.Й. Панкевич (Луцьк)

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВИХ ТЕКСТІВ ІЗ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН (на матеріалі німецької мови)

Проводиться дослідження особливостей мови наукових текстів з міжнародних відносин на граматичному рівні. Досліджувані тексти характеризуються мінімізацією часових, категоріальних і синтаксичних форм. Активно використовуються безособові речення та пасивний стан. Емфатичні конструкції привертають увагу читача до подій або особистості.
Ключові слова: топоніми, антропоніми, афіксальний словотвір, пасивний стан, безособові речення.

Исследуются языковые особенности речи научных текстов по международным отношениям на грамматическом уровне. Исследованные тексты характеризуются минимизацией временных, категориальных и синтаксических форм. Активно используются безличные предложения и страдательный залог. Эмфатические конструкции используются для привлечения внимания читателя к событию или личности.
Ключевые слова: топонимы, антропонимы, аффиксальное словообразование, страдательный залог, безличные предложения.

The article deals with the investigation of language peculiarities of the scientific texts in the international relations at the grammatical level. The researched texts are characterized with the minimization of tense, categorical and synthetic forms. The impersonal sentences and passive voice are used active. The emphatic constructions are used to involve the reader's attention to the event or to the person.

Key words: toponyms, antroponyms, affixational word building, passive voice, impersonal sentences.

Німецькомовні тексти з міжнародних відносин були предметом вивчення багатьох науковців (І. Р. Гальперін [1], А. П. Міньяр-Белоручева [2], С. Г. Тер-Мінасова [3]). Проте наукові тексти професійної галузі „Міжнародні відносини” як функціонально-стилістичний різновид мови вперше є об'єктом спеціального лінгвістичного дослідження, що й зумовлює актуальність дослідження. Мета статті – висвітлення особливостей мови наукових текстів із міжнародних відносин на граматичному рівні.

Об'єктом нашого дослідження є німецькомовні вторинні наукові тексти з міжнародних відносин – тексти наукових статей журналу „Zeitschrift für Internationale Beziehungen” за 2009–2011 роки, автори яких здійснюють аналіз первинних документів і теоретичне осмислення явищ та процесів, які мають місце в міжнародних відносинах. Ці процеси впливають на зміст, форму та мову таких текстів, тим самим відрізняючи їх від наукових текстів іншого роду та виділяючи в окремий реєстр – мову, яка асоціюється зі специфічним контекстом тієї чи іншої галузі знань чи сфери застосування. Предметом дослідження є лексичні та граматичні особливості німецькомовних наукових текстів із міжнародних відносин.

Мета, предмет і об'єкт дослідження визначили його завдання: з'ясувати специфіку термінів із досліджуваної галузі в аналізованих текстах, а також характер номенклатурних утворень; встановити особливості функціонування часових дієслівних форм і синтаксичних конструкцій, характерних для німецькомовних наукових текстів, а також виявити найуживаніші зразки, оскільки засвоєння матеріалу вимагає його мінімізації з навчальною метою.

Міжнародні відносини – це наукова дисципліна, яка займається вивченням усіх видів взаємодії між державними учасниками на міжнародній арені в економічній, політичній, правовій і культурній сферах. Під текстами з міжнародних відносин розуміють тексти, в яких відображаються всі види взаємовідносин між державами. Вони поділяються на первинні та вторинні. До первинних текстів відносять тексти договорів, конвенцій, угод, тобто документів, які відображають письмові офіційні відносини між державами, в яких виражається позиція держав із питань міжнародного життя і які не завжди оприлюднюються. До вторинних текстів належать наукові тексти, написані спеціалістами в галузі міжнародних відносин, в яких дається оцінка первинних документів.

Текстологія наукового мовлення сприяла розробці системного підходу до вивчення лексики, яка функціонує в наукових текстах (І. Р. Гальперін, А. П. Міньяр-Белоручева, С. Г. Тер-Мінасова). У результаті проведеного текстологічного аналізу встановлено, що лексика наукових текстів із міжнародних відносин також неоднорідна за своїм складом і поділяється на три основні види: загальнонавчальну, наукову й термінологічну.

Загальнонавчальна лексика представлена високочастотними дієсловами (*sein, werden, passieren, analysieren*) і службовими частинами мови (*in, auf, für, während, durch, um, zwischen*). Наукова лексика складається із загальнонаукових і спеціально-наукових полілексемних утворень і представлена різними типами словосполучень, що поділяються на лексичні (*Forschungskontext*) і синтаксичні, які, в свою чергу, включають атрибутивні (*politische Realitäten, politiktheoretische Diskussion*) та дієслівні (*Es ist festzustellen, nutzbar zu machen*). Хоча в науковому тексті з міжнародних відносин виокремлюються лексико-фразеологічні одиниці, завдяки яким відбувається об'єднання наукового висловлювання, основою побудови означених текстів є синтагматичні сполучення, які вносяться в текст в готовому вигляді (*Diese Unterscheidung resultiert daraus, dass ..., insgesamt wird deutlich, dass ..., das deutet darauf hin, dass ..., es gilt zu betonen, dass ...*). В наукових текстах із міжнародних відносин функціонують загальнонаукові синтагматичні

сполучення, які використовуються при формулюванні проблем дослідження (*Hier setzt der Artikel an ...*), визначенні його цілей та завдань (*Für die tiefgehende Analyse ...; Wichtig für eine neue Forschungsagenda ...*), як коментар до існуючих теорій і точок зору (*In Anlehnung an ...; ... haben Politikwissenschaftler diese Eigenschaften weiter ausdifferenziert*), виклад власних концепцій автора (*Nun scheint mir ...; Nachdem zunächst ..., soll der Blick sich nun explorativ auf ... richten*), при посиленні на використанні джерела (*In der Tat erkennt er ...; In seiner späten Theorie ...*), у висновках (*Dieser Abschnitt skizziert ...*), а також спеціально-наукові синтагматичні сполучення, які відображають особливості наукового тексту з міжнародних відносин (*... die gouvernementalitätstheoretische Perspektive für die Analyse grenzüberschreitender Politik geleistet werden*).

Термінологічний пласт, який становить інформаційне ядро лексичного складу наукових текстів із міжнародних відносин, поділяється на загальнотермінологічний (*Demokratisierung, Kooperation*), нейтральний за своєю конотацією, який властивий стадіям міжнародних відносин, і спеціально-термінологічний (*Widerstandsfähigkeit, demokratisches Regime*), притаманний кожній стадії функціонування міжнародних відносин. Саме перша стадія становлення міжнародних відносин характеризується появою термінів і термінологічних сполучень, які повинні функціонувати протягом усіх етапів розвитку цих відносин як системи. Так, розвиток відносин між країнами безпосередньо пов'язаний із виникненням національних суверенних держав у Європі та встановленням міждержавних контактів, тому словосполучення *souveräner Nationalstaat* – суверенна національна держава є ядром термінів із міжнародних відносин, яке визначає загальнотермінологічний ряд: *Prinzip des nationalen Souveränität* – принцип національного суверенітету, *Prinzip der souveränen Gleichheit* – принцип суверенного рівноправ'я, *Gleichheit der Staaten* – рівність держав.

Номенклатурні утворення класифікуються відповідно до наступних тематичних груп: назви державних органів (*Zentrales Organ der Staatsmacht, Sicherheitsorgane*), міждержавних коаліцій (*die Europäische Gemeinschaft*), союзів (*das atlantische Bündnis, Europäische Union*); назви державних і міждержавних документів (*Haager Übereinkommen über die Zustellung gerichtlicher und außergerichtlicher Schriftstücke im Ausland in Zivil*), угод (*Schengener Durchführungsübereinkommen*), кодексів (*Schengener Grenzkodex*), договорів (*UN-Kaufrecht*), пактів (*Balkanpakt*); назви конгресів (*Deutscher Industrie und Handelstag*), конференцій (*Münchener Konferenz für Sicherheitspolitik*), назви революцій (*Nelkenrevolution*), війн (*der Siebenjährige Krieg*), криз (*Kubanische Raketenkrise*); назви зовнішньополітичних концепцій (*Rechtsstaatsdoktrin*).

Наукові тексти з міжнародних відносин характеризуються високою частотністю вживання топонімів (*Frankreich, England, Griechenland, Indochina*), антропонімів (*Winston Tschertschil, Franklin Delano Ruzvelt*), аббревіатур (*NATO, OPEC, EU*).

У результаті морфологічного аналізу одиниць, які використовуються в наукових текстах з міжнародних відносин, був виявлений ряд словотворчих моделей, які мають широке розповсюдження в досліджуваній галузі. В аналізованих текстах словотвір представлений трьома і більше елементами слова, наприклад: *IB-Forscher, gouvernementalitätstheoretische Perspektive*. До частовживаних належать складні елементи, побудовані за моделлю A+S (*zwischenstaatliche Perspektive*), синтагми типу S+S (*Konfliktisiko, Kulturkonflikte, Regimewechsel*), ing-форми (*Fraktionalisierung, Modernisierung*), створені для опису сучасних тенденцій та процесів.

Високий ступінь задіяваності афіксального словотвору (тобто за допомогою префіксів та суфіксів), наприклад: *Interdependenz, Neorealismus, Neofunktionalismus, Strukturalismus*. Часте використання іменників у множині (*Bükratien, Medien, Instabilitäten*) та англіцизмів (*black box, agency-Theorie, principal-agent-Modelle, enduring rivalry Suprimes*) є відмітною рисою наукових текстів з міжнародних відносин.

Отже, лексика наукових текстів з міжнародних відносин складається із загальнонавживаного, наукового і термінологічного пластів та змінюється разом із соціально-політичними перетвореннями. Основою побудови наукових текстів з міжнародних відносин служать термінативні синтагматичні послідовності – одиниці наукової мови, які поділяються на загальнонаукові та спеціально-наукові. Термінологічний пласт, який складається із загальнотермінологічних та спеціально-термінологічних одиниць, за своїми структурно-морфологічними особливостями поділяється на прості та похідні, на лексичні й синтаксичні сполучення.

Номенклатурні утворення займають значне місце в наукових текстах з міжнародних відносин і визначають характерні особливості та специфіку кожної фази становлення міжнародних відносин, а також класифікуються відповідно до стадій становлення міжнародних відносин,

поділяючись на: назви державних органів, політичних партій; назви військових та громадських союзів; назви державних і міждержавних документів, договорів, угод, законів, актів; назви війн, революцій, криз; назви політичних і міждержавних зустрічей; назви визначних дат. Вживання лексичних одиниць у вигляді аббревіатур є однією з відмітних ознак номенклатури, це особливий вид економії мовленнєвих засобів.

Німецькомовні наукові тексти з міжнародних відносин вирізняються специфічними лінгвістичними характеристиками в галузі морфології слова, використанням часових форм дієслова і синтаксичних конструкцій. У досліджуваних текстах спостерігається велика кількість різних за будовою складних слів. Такі тексти характеризуються мінімізацією часових, категоріальних і синтаксичних форм. Намагання бути максимально об'єктивним спонукає спеціаліста в галузі „Міжнародні відносини” активно використовувати пасивний стан та безособові конструкції. Емфатичні конструкції застосовуються для привертання уваги читача до подій або особистості.

Науковий текст як засіб уточнення понять у галузі „Міжнародні відносини” забезпечує умови адекватного взаєморозуміння, а отже, успішної комунікації при міжнародних контактах. Від того, наскільки фахово спеціаліст володіє мовою міжнародних відносин, залежить статус держави. Відповідно точність вибору мовленнєвих засобів з метою забезпечення однозначного неконфліктного розуміння є головним завданням не лише безпосередньо спеціаліста, а й викладача, який формує вміння та навички майбутніх професіоналів.

Вважаємо, що майбутні дослідження наукових текстів із міжнародних відносин можуть бути присвячені стилістичним аспектам цього типу текстів, передачі їхніх особливостей засобами української мови, причому як у зіставному аспекті з іншими типами дискурсів, так і з урахуванням окремого прагматичного типу висловлювання.

Список літератури

1. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин – М. : КомКнига, 2007. – 148 с.
2. Миньяр-Белоручева А. П. Язык в контексте международных отношений / А. П. Миньяр-Белоручева – Berlin : Lambert, 2011. – 211 S.
3. Тер-Минасова С. Г. Язык и международная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова – М. : Слово / Slovo, 2000. – 259 с.
4. Zeitschrift für Internationale Beziehungen [Elektronische Ressource]. – Zugangsmoder : <http://www.zib.nomos.de>.

Я.В. Бистров (Івано-Франківськ)

МЕТАФОРИЧНА МОДЕЛЬ *LIFE IS A JOURNEY* У ФІКЦІОНАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ РОМАНУ ВІЛЬЯМА БОЙДА „ANY HUMAN HEART”

Обґрунтовується необхідність застосування теорії метафоричного картування для моделювання концептуальних метафор у фікціональному просторі тексту роману.

Ключові слова: метафоричне картування, концепт, концептуальна метафора, фікціональний простір.

Обосновывается необходимость применения теории метафорического картирования для моделирования концептуальных метафор в фикциональном пространстве текста романа.

Ключевые слова: метафорическое картирование, концепт, концептуальная метафора, фикциональное пространство.

The present article aims to develop a framework of metaphoric mapping for modeling conceptual metaphors in light of the empirical study of the novel in terms of its fictional space.

Key words: metaphoric mapping, concept, conceptual metaphor, fictional space.

Метафора в аспекті її текстотвірних можливостей являє собою актуальний і перспективний об'єкт дослідження у межах когнітивного напрямку сучасної лінгвістики. Як базова репрезентативна модель мови, яка існує у вигляді механізму співвідношення мислення і пізнання